

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

5556 Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни **«Професійна психодіагностики»**
для магістрантів спеціальності *053 «Організаційна психологія»*
освітнього ступеня «магістр»
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2023

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Професійна психодіагностика» / укладачі: Н. М. Теслик, Т.В. Іванова. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 16 с.

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ЗМІСТ

	С.
Вступ	4
Методичні вказівки до практичних занять	5
Рекомендації до самостійної роботи.....	15

ВСТУП

В професійній діяльності психолог організації неодмінно стикається з діагностувальним компонентом, а тому потребує ґрунтовних знань та компетентностей з дисципліни «Професійна психодіагностика». Очікувані результати навчання даної дисципліни:

РН1 Визначати потребу, можливості та обмеження застосування засобів психодіагностики у практичних ситуаціях;

РН2 Аналізувати відповідність психодіагностичного інструментарію практичним ситуаціям та базовим вимогам;

РН3 Застосовувати психодіагностичний інструментарій для вирішення типологічних завдань психолога в організації;

РН4 Організувати психологічне дослідження на індивідуальному та груповому рівнях;

РН5 Вміти збирати, опрацьовувати та інтерпретувати дані психодіагностичного дослідження індивіда та групи.

Забезпечення цих результатів, крім оволодіння теоретичних та практико орієнтованим лекційним матеріалом, вимагає підготовки магістрантів до практичних занять та виконання самостійної роботи. Курс передбачає 8 практичних занять.

Кожна тема містить завдання теоретичного та практичного змісту. При підготовці теоретичних питань магістрант може керуватися лекційними матеріалами як основою для розширення знань. Рекомендовано використовувати додаткові джерела та аналізувати дискусійні питання на основі вивчення наукової літератури.

Опрацьовувати практичні завдання допустимо на основі наведеного прикладу або альтернативним методом, що базується на аналізі наукової літератури.

Методичні вказівки до практичних занять

Тема 1. Вступ до професійної психодіагностики

Теоретично опрацювати наступні питання:

- Історичні передумови становлення психодіагностики.
- Сучасні особливості професійної психодіагностики в організації.
- Структура психодіагностики.
- Етичні засади професійної психодіагностики.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.

2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології : навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.

3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.

4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.

Практичне завдання

Опишіть ситуації психодіагностичного обстеження, в яких порушено певний етичний принцип. Визначте шлях уникнення такого порушення.

Пояснення до виконання

Кейс. Психолог на запит відділу кадрів проводить діагностику рівня інтелекту кандидатів на підвищення по посаді. Базова задача – виявити, хто з працівників має інтелект вище середнього. Психолог застосував методики визначення інтелекту Айзенка та тест структури інтелекту IST Амтхауера. Один із претендентів демонструє недостатній показник (середній рівень), адже в день тестування мав погане самопочуття. За заздалегідь погодженими нормами психолог повідомляє кандидатам отримані результати.

Визначте помилку чи помилки та запропонуйте варіанти вирішення.

Вирішення.

До етичних засад діяльності психолога в організації дотичні такі умови кейсу:

- діагностика інтелектуально-когнітивної сфери працівників,
- запитова система психодіагностувальної роботи,
- попередня організація психодіагностичного процесу (встановлення дати та умов діагностики),
- вибір релевантного діагностичного інструментарію,
- процедура проведення діагностики,
- постановка та оприлюднення психологічного діагнозу.

Висновок: неетичним є проведення дослідження без пояснення досліджуваним змінних, що можуть вплинути на результат. Психолог має погодити зручну дату тестування та попередити про вплив самопочуття чи інших обставин на отриманий результат. Хоча від психолога не залежить рішення працівника, якщо розуміючи наслідки, він проходить діагностику в незадовільному стані чи непідготовленим. Решта дій в кейсі описані із дотриманням етичних вимог, але загалом виконання завдання не можна вважати задовільним внаслідок вищеописаного порушення.

Тема 2 Психодіагностичний метод в організаційній психології.

Теоретично опрацювати наступні питання:

1. Психологічна оцінка.
2. Тест як інструмент психодіагностики.
3. Психодіагностичне дослідження особистості в організаційній психології.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.
2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології :навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.
3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.

Практичне завдання

1. Оберіть 3 критерії класифікації та наведіть конкретні приклади психологічних тестів до кожного типу.

За кількістю показників методки поділяються на прості (методика визначення типу характеру Юнга, Шкала депресії (Т. Балашова) та комплексні (методика діагностики темпераменту Айзенка, 16 Р особистісний опитувальник Кеттелла тощо).

2. Обрати конкретну методичку та проаналізувати її визначальні ознаки.

Пояснення до виконання

Методика діагностики ціннісних орієнтацій Ш. Шварца

✓ складається із двох частин, містить стандартизований набір завдань з оцінки 57 нормативних цінностей та 40 питань стосовно цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів

✓ результати обраховуються кількісно за 10 шкалами, можливий автоматизований обрахунок

✓ кожне питання оцінюється за ключами до обох частин тесту

✓ передбачає стандартизовану процедуру проведення та універсальну (стандартну) інструкцію

✓ можливість автоматичної (без участі людини) обробки результатів, тобто формалізована

✓ визначено аналіз отриманих результатів з урахуванням максимально можливого балу з кожної шкали та співвіднесення результатів за окремими шкалами;

✓ визначена модель інтерпретації результатів

✓ спрямована на індивідуальну кількісну оцінку сфери ціннісних орієнтацій індивіда

Тема 3 Психодіагностичний процес у професійній діяльності психолога.

Теоретично опрацювати наступні питання:

1. Організаційні засади професійної психодіагностики.

2. Гіпотеза психодіагностичного дослідження.
3. Збір емпіричних даних.
4. Вимоги до професійної обробки та інтерпретації даних.
5. Прийняття рішення.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.
2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології :навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.
3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
5. Коляденко С. Маргарет Мід – засновниця культурологічної теорії трьох типів культур. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 114-120.

Практичне завдання

1. Підібрати та проаналізувати дані конкретного кроскультурного дослідження.
2. Скласти програму дослідження конкретного психологічного явища працівника / персоналу організації.

Пояснення до виконання

При виконанні цього завдання рекомендовано опиратися на міждисциплінарні зв'язки з дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень з психології» та бажано орієнтуватися на тему магістерського дослідження.

Тема 4 Психометричні засади професійної психодіагностики.

Теоретично опрацювати наступні питання:

- 1 Основні етапи розробки діагностичного інструментарію.

- 2 Специфікація інструменту.
- 3 Пілотажне дослідження.
- 4 Надійність, валідність психодіагностичного інструментарію.
- 5 Стандартизація тесту.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.
2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології :навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.
3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
5. Коляденко С. Маргарет Мід – засновниця культурологічної теорії трьох типів культур. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 114-120.

Практичне завдання

Створити детальну програму розробки психодіагностувальної методики

1. Визначити тему та мету (рекомендовано на прикладі бази практики, якщо така визначена).
2. Сформулювати кількість та тип завдань, перелік змістовних цілей і шляхів їх дослідження.
3. Оформлення тесту.
4. Спланувати пілотажне дослідження.

Пояснення до виконання. Приклад

1. Тема: Методика вивчення мікроклімату колективу наукової організації. Мета – визначити особливості мікроклімату колективу наукової організації.
2. Опитувальник, проєктивна методика, містить 15 завдань (відкриті питання), стосуються ставлення до політики організації, керівництва, налагодження взаємовідносин у колективі.

3. Завдання за типом методики «Незавершені речення». Проводиться індивідуально, психолог самостійно фіксує відповіді досліджуваного.

Інструкція. Шановні колеги, просимо взяти участь у дослідженні нашого колективу. Прошу відповідати перше, що спадає на думку. Думка кожного надзвичайно важлива.

- Мій настрій зранку у понеділок переважно ...
- Моя перша думка, якщо мені телефонує керівник...
- Якщо мені потрібно доопрацювати у вихідні, я відчуваю ... *і так далі (у прикладі не наводиться весь перелік, але виконання завдання передбачає повну версію).*

4. Програма пілотажного дослідження (за аналогом програми дослідження, наприклад, проведення дослідження на прикладі відділу кадрів запропонованої методики та контрольних методики Лірі та методики оцінки психологічного клімату). Має на меті визначення значимості кожного питання, можливостей визначення факторів, скорочення чи потреби розширення переліку питань, потреби уточнення чи об'єднання шкал, визначення дискримінативності, валідності, надійності методики.

5. Висновок про необхідні уточнення чи можливості застосування інструментарію.

Тема 5 Базові підходи до професійного психодіагностичного інструментарію.

Теоретично опрацювати наступні питання:

- 1 Об'єктивні, суб'єктивні та проєктивні психодіагностичні методики.
- 2 Особливості застосування, переваги та обмеження.
- 3 Вимірювання інтелекту у діяльності психолога в організації.
- 4 Проєктивні методи професійної психодіагностики.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.
2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології :навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.

3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
5. Коляденко С. Маргарет Мід – засновниця культурологічної теорії трьох типів культур. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 114-120.

Практичне завдання

Провести та скласти звіт за результатами самодіагностики, використавши методики за трьома підходами.

Пояснення до виконання

До найпоширеніших видів документації, які складає практичний психолог за результатами психодіагностики, належать:

1. бланки тестування – відображають конкретні отримані результати використання діагностичних методик
2. протоколи дослідження – відображають обробку отриманих даних
3. звіти – документи, що узагальнюють висновки, отримані у процесі діагностики
4. журнали діагностичних досліджень тощо.

Елементи звіту психолога:

1. Назва документу (по середині рядку, відображає зміст виконаної діагностики)

Наприклад,

ЗВІТ дослідження сприймання Шевченко Т.Г.

– означає, що психолог дослідив особливі прояви сприймання Т.Г. Шевченко)

2. Дата та місце проведення дослідження (може вказуватися час)
3. П.І.Б. або характеристика групи досліджуваних (за потреби дані уточнюються, наприклад, вік досліджуваних, стать тощо).
4. П.І.Б. дослідника (для спрощення може не вказуватися, якщо дослідження проводиться одноосібно, тоді авторство документу визначають за підписом наприкінці документу)
5. Перелік використаних методик із указанням джерел

6. Умови проведення дослідження (за потреби – самопочуття того, кого діагностують, інші зауваження, значимі для інтерпретації результатів діагностики, труднощі, що виникли тощо)

7. Отримані дані (інтерпретація отриманих даних, аналіз результатів)

8. Висновок дослідження (відповідно до мети дослідження, яка може вказуватися на початку звіту, як самостійний елемент звіту – перед пунктом 6.)

9. За потреби – рекомендації або перспективи дослідження

10. Підпис автора звіту. Наприклад,

Звіт складено

підпис

П.І.Б.

Тема 6 Особливості індивідуальної та групової професійної психодіагностики.

Теоретично опрацювати наступні питання:

- 1 Організація індивідуального та групового дослідження.
- 2 Збір емпіричних даних.
- 3 Презентація результатів індивідуальної та групової професійної психодіагностики.

Рекомендована література

1. Чала Ю. М. Психодіагностика : навч. посіб. для бакалаврів ден. та заоч. форми навчання спец. 053 "Психологія" / Ю. М. Чала, А. М. Шахрайчук; Нац.техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М., 2018. 245 с.
2. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології :навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.
3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
4. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
5. Коляденко С. Маргарет Мід – засновниця культурологічної теорії трьох типів культур. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. С. 114-120.

Практичне завдання

Зібрати емпіричні дані однієї методики мінімум 5 осіб та сформуванати звіт за результатами групової діагностики

Пояснення до виконання

Структурні елементи звіту наведено відповідно до пояснень до теми 5.

Рекомендовано проводити діагностику відповідно до тематики майбутнього магістерського дослідження.

Тема 7 Описова (дескриптивна) статистика та виявлення рівня відмінностей

Теоретично опрацювати наступні питання:

- 1 Міри центральної тенденції: середнє, мода, медіана
- 2 Міри мінливості даних: розмах, коефіцієнт осциляції, дисперсія, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації, стандартна помилка.
- 3 Квантиль, процентиль, квантиль, дециль.
- 4 Міри форми: асиметрія, ексцес.
- 5 Поняття про нормальний розподіл, параметричні та непараметричні статистики.
- 6 Поняття про нульову та альтернативну гіпотези.
- 7 Виявлення відмінностей у рівні прояву ознаки: U-критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стьюдента, Q – критерій Розенбаума, хі-квадрат Пірсона.

Рекомендована література

1. Вдовенко В.В. Математичні методи в психології: Навчально-методичний посібник. Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії» Авангард», 2017. 112 с.
2. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. Київ : Освіта України. 2019. 288 с.
3. Основи науково-психологічних досліджень. Навчально-методичний посібник. Тернопіль, ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 208 с.
4. Руська Р. В. Теорія імовірності та математична статистика в психології : навч. посіб. Тернопіль. 2020. 112 с.
5. Foster, G., Lane D.; Scott D., Hebl M. and other. An Introduction to Psychological Statistics. University of Missouri, St. Louis. 2018. 271 p.

Тема 8 Міри та форми зв'язку, залежності та впливу. Багатовимірна статистика

- 1 Параметричні критерії: коефіцієнт кореляції Пірсона
- 2 Непараметричні критерії: коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, коефіцієнт τ -Кендалла
- 3 Регресійний аналіз: форми та рівняння зв'язку. Лінійна та нелінійна регресія
- 4 Непараметричні міри впливу: критерій знаків (G), критерій Вілкоксона,
- 5 Однофакторний дисперсійний аналіз
- 6 Кластерний аналіз: функції відстані, міри схожості, вибір числа кластерів, методи кластеризації, представлення даних.
- 7 Факторний аналіз: основні принципи та методи, вибір числа факторів, представлення результатів.

Рекомендована література

1. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. Київ : Освіта України. 2019. 288 с.
2. Руденко В. Математична статистика. Навч. пос. Київ.: ЦУЛ, 2017. 304 с.
3. Татьянчиков А. О. Математичні методи в психології: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 48 с
4. Математичні методи в психології: методичні вказівки з організації та планування самостійної роботи студ для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за спеціальністю 053 – психологія. Харків, 2016. 59 с.
5. Goodwin K.A., Goodwin C. J. Research in Psychology: Methods and Design, 8th Edition New York, 2016. 480 p. 23. Psychology Research Methods. Burton L.J., Goodwin C.J., Goodwin K.A., Jose P.E. and other. New York, 2018. 520 p.

Практичне завдання до теми 7 та теми 8

Провести дослідження психологічних якостей у вибірці з 20-30 осіб.

Пояснення до виконання

1. Опитати за допомогою Гугл-форми 20-30 осіб (використайте 2 невеликих тести або один тест з 2-3 шкалами, серед соціально-демографічних показників – щонайменше - стать та вік).
2. Вивантажити дані.

3. Закодувати отримані результати.
4. Обрахувати тести за допомогою самостійно створених формул.
5. Підрахувати відсотки вираження показників, осіб різної статі тощо.
6. Зробити описову статистику тестових показників.
7. Результати описової статистики представити у табличній та/або графічній формах.
8. Порівняти дані (використати параметричні або непараметричні статистики в залежності від особливостей розподілу показників).
9. Зробити кореляційний аналіз (використати параметричні або непараметричні статистики в залежності від особливостей розподілу показників).
10. За необхідності – провести дисперсійний та/або регресійний аналіз.
11. Проаналізувати отримані результати та зробити висновки.

Остаточний Звіт повинен включати

1. Звіт у Ворді– дизайн дослідження, характеристика вибірки, таблиці та/або гістограми, у яких представлені узагальнені дані, невеликий аналіз та висновок. Об'єм – 3-5 сторінок.
2. Додатки у вигляді скрінів або документу Excel з проміжними етапами роботи.

Рекомендації до самостійної роботи

Самостійна робота є основою з оволодіння компетенціями професійного психодіагноста.

При вивченні кожної теми магістрант самостійно

- опрацьовує теоретичний матеріал (лекційний матеріал та наукові джерела)
- виконує аналітично-пошукову та дослідницьку діяльність, передбачену практичним заняттям
- робить висновки про можливості діагностувального компоненту у майбутній практичній підготовці.

Складовою самостійної роботи магістранта є підбір методичного забезпечення, а саме психодіагностувального інструментарію до магістерського дослідження.

Навчальне видання

Методичні вказівки

до практичних занять та самостійної роботи з курсу

«Професійна психодіагностика»

для магістрантів спеціальності *«Організаційна психологія»*

денної форми навчання

Відповідальний за випуск Н. Д. Світайло

Редактор

Комп'ютерне верстання Н. М. Теслик

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.